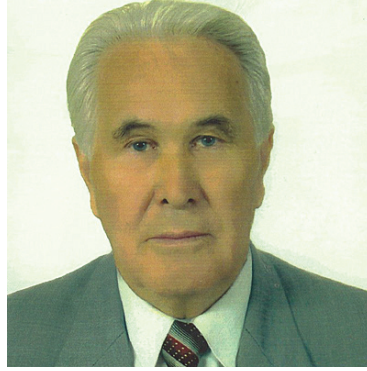

VEFEYAT YAZILARI

**PROFESÖR FOAT GANIYEV
VEFAT ETTİ**

(01 Ağustos 1930 - 28 Şubat 2016)

Liaisan ŞAHİN*

Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi muhabir üyesi, Rusya Beşeri İlimler Akademisi üyesi, Türk Dil Kurumu üyesi ünlü Tatar filolog Profesör Foat Eşref oğlu Ganiyev, 28 Şubat 2016 Pazar günü 85 yaşında Tataristan Cumhuriyeti'nin başkenti Kazan'da vefat etti.

Foat Ganiyev, 01 Ağustos 1930'da Başkurdistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Salavat bölgesi Nesibaş köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini köyünde tamamladıktan sonra, 1949-1954 yıllarında Kazan Devlet Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesinde öğrenim gördü ve üstün başarı ile mezun oldu. Birkaç yıl köyde öğretmenlik ve okul müdürlüğü yaptıktan sonra, Kazan'a gelerek Tataristan Cumhuriyeti Devlet Yayınevinin yazı işleri müdürü olarak çalıştı. 1959 yılında SSCB Bilimler Akademisi Kazan Şubesinin Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsünde lisansüstü öğrenimine başladı. Aynı enstitüde önce bilim uzmanı (*nauçny sotrudnik*), Dilbilim Bölümü Başkanı, sonra Sözlükçülük ve Sözcükbilim Bölümü Başkanı olarak çalıştı. 1963 yılında *Vidovaya karakteristika glagolov tatarskogo yazıka* (Tatar Dilinin Fiil Türlerinin Analizi) adlı Doktora tezini savunarak "filoloji bilimleri uzmanı" (*kandidat filologičeskih nauk*)

* Dr., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İstanbul), leysen@marmara.edu.tr, leysensahin@gmail.com

unvanını aldı. 1977 yılında *Suffiksāl'noye slovoobrazovaniye v tatarskom literaturnom yazıke* (Tatar Edebi Dilinde Ekler Yardımıyla Sözcük Yapımı) adlı Doçentlik tezini savunarak “Filoloji Bilimleri Doktoru” (*doktor filologičeskih nauk*) unvanını aldı. 1985 yılında Profesör oldu. 1958 yılından itibaren Kazan Devlet Üniversitesinde ve Kazan Pedagoji Enstitüsünde Türk dilleri ve Tatarca dil bilgisi alanlarında dersler verdi; birçok Doktora ve Doçentlik tezini yöneterek yeni nesil Türkologların yetiştirilmesine büyük katkıda bulundu.

Çok faal ve üretken bir bilim insanı olan Profesör Foat Ganiyev'in 18 monografi dahil 300'den fazla yayımlanmış eseri bulunmaktadır. Belli başlı çalışmaları arasında şunlar sayılabilir: *Fonetiçeskoye slovoobrazovaniye v tatarskom yazıke* (Tatar Dilinde Fonetik Usulle Sözcük Yapımı), Kazan 1973; *Suffiksāl'noye slovoobrazovaniye v sovremennom tatarskom literaturnom yazıke* (Çağdaş Tatar Edebi Dilinde Ekler Yardımıyla Sözcük Yapımı), Kazan 1974; *Voprosi morfologii tatarskogo yazıke* (Tatar Dili Morfolojisi Meseleleri), Kazan 1980; *Obrazovaniye slojnih slov v tatarskom yazıke* (Tatar Dilinde Birleşik Kelimelerin Yapımı), Moskova 1982; *Konversiya v tatarskom yazıke* (Tatar Dilinde Evrişim [Tür Değiştirme]), Kazan 1985; *Tatarskiy yazık: problemi i issledovaniya* (Tatar Dili: Meseleler Ve Araştırmalar), Kazan 2000; *Sovremenniy tatarskiy literaturniy yazık. Slovoobrazovaniye po konversii* (Çağdaş Tatar Edebi Dili. Evrişim Yoluyla Sözcük Yapımı), Kazan 2000.

Bunun yanı sıra Ganiyev, 30'dan fazla sözlük, dil bilgisi kitabı, bilimsel derlemenin editörlüğünü ve ortak yazarlığını yapmıştır. Bunlar arasında üç ciltlik Tatarca sözlük (*Tatar téléněñ añlatmalı süzlégé*, Kazan 1977-1981), birer ciltlik Rusça-Tatarca ve Tatarca-Rusça sözlükler (*Russko-tatarskiy slovar*, Moskova 1984; *Tatarsko-russkiy slovar*, Kazan 1988) ve üç ciltlik Tatar dili akademik grameri (*Tatarskaya grammatika*, Kazan 1995-1997) bulunmaktadır.

Profesör Foat Ganiyev, ünü Tataristan Cumhuriyeti'nin, hatta Rusya Federasyonu'nun sınırlarını aşan büyük dil bilgini idi. Türk dilbiliminin birçok önemli meselesine el attı. Özellikle sözcük yapımı meseleleri, fiillerin gramer kategorilerinin incelenmesi, karşılaştırmalı gramer çalışmaları, Tatar dilinin çeşitli sözlüklerinin hazırlanması ve Tatar dilinin imlası meseleleri ile ilgilendi. Meslektaşlarının değerlendirmelerine göre Ganiyev, incelediği konulara özgün ve yenilikçi bir bakış açısı getirerek Türk dilbiliminde kendi ekolünü yarattı.

1963 yılında savunduğu *Vidovaya karakteristika glagolov tatarskogo yazıke* (Tatar Dilinin Fiil Türlerinin Analizi) adlı Doktora tezinde Türkoloji araştırmalarında bir ilk olarak Türk dillerindeki fiillerde Rus diline özgü “tamamlanmışlık / tamamlanmamışlık” kategorisinin bulunmadığını öne sürdü. Ganiyev'den önce Türkologların çoğu Türk dillerinde böyle bir kategorinin varlığından söz ediyorlardı. Buna karşın Ganiyev, Türk dillerinde eylemin tamamlanmışlığının zaman formları ile belirtildiğini söyleyerek Türk dillerindeki fiilleri “sınırlanmış/sınırlanmamış” olmak üzere iki türe ayırdı; “eylem usulü” (*Aktionsart*) kategorisinden söz ederek bunun sistemli analizini yaptı.

Ganiyev'in 1977 yılında savunduğu *Suffiksāl'noye slovoobrazovaniye v tatarskom literaturnom yazıke* (Tatar Edebi Dilinde Ekler Yardımıyla Sözcük Yapımı) adlı Doçentlik tezinin Tatar

dilbiliminde sözcük yapımı analizini ayrı bir bilimsel disiplin haline getirdiği değerlendirilmektedir. Ganiyev bu tezinde sözcük yapımı meselelerini yenilikçi bir bakış açısı ile ele alarak ekler yardımıyla sözcük yapımını yapısal-işlevsel metotla, yani anlama sözcük kökü arasında bağlantı kurarak inceledi. Ayrıca Türkologların o zamana kadar sözcük yapımı bağlamında incelemedikleri ve bu açıdan yeterince dikkat vermedikleri “evrişim” (*conversion*) olgusunu sözcük yapımının bir yöntemi olarak ele aldı.

Profesör F. Ganiyev’in çalışmalarının, Türk dillerinde leksik ve yapısal anlamların sadece eklerin eklenmesi, yani bitişim yoluyla ortaya çıkmadığını, eklerin yanı sıra yardımcı sözcüklerin de yaygın olarak kullanıldığını, yani Türk dillerindeki anlam oluşumunda analitik yöntemin de söz konusu olduğunu kuvvetle kanıtladığı belirtilmektedir. Ganiyev’in öncülüğünü yaptığı yaklaşıma göre, Türk dillerinin morfolojisi yarı yarıya analitik bir özellik sergilemekte ve kelime hazinesinin büyük bölümünü birleşik kelimeler teşkil etmektedir, dolayısıyla Türk dilleri “eklemeli-analitik” diller olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda Ganiyev, birleşik kelimelerin incelenmesine büyük önem verdi. O zamana kadar analitik işlevleri tam anlaşılammış olduğundan birleşik kelimelere çoğunlukla Türk dilleri sözlüklerinde yer verilmiyordu ve böylece Türk dillerinin zenginliği sözlüklere tam olarak yansıtılmıyordu. Ganiyev, Tatar dili özelinde bu eksikliğin giderilmesi için büyük gayret sarf etti.

Profesör F. Ganiyev’in Tatar dilinin korunması ve toplumsal işlevlerinin genişletilmesi yönünde de büyük hizmetleri oldu. Ganiyev tarafından hazırlanan ve 1994 yılında Tataristan Cumhuriyeti hükümetince kabul edilen *Tataristan Cumhuriyeti Halklarının Dillerini Koruma, Araştırma ve Geliştirme Devlet Programı* kapsamında bu yönde önemli çalışmalar yapıldı.

Profesör F. Ganiyev, bilime yaptığı katkılarından dolayı birçok unvan ve ödüle layık görülmüştür. Bunlar arasında “Özverili Emek” madalyası (1970), Tataristan Cumhuriyeti Emektar Bilim Adamı unvanı (1989), Rusya Federasyonu Emektar Bilim Adamı unvanı (1994), Tataristan Cumhuriyeti’nin Fen ve Teknik Alanında Devlet Ödülü (1994), Kul Ali Uluslararası Ödülü sayılabilir. Cambridge’deki Uluslararası Biyografi Merkezi (International Biographical Centre), Profesör Foat Ganiyev’i *2000 Outstanding Intellectuals of the 20th Century* (20. Yüzyılın 2000 İleri Gelen Entelektüeli) ansiklopedisine dahil etti.

Geniş ufuklu, cesur fikirli bilim insanı Profesör Foat Ganiyev’in çığır açan bilimsel eserleri, özellikle hazırladığı sözlükler, Türkologların başucu kitapları haline gelerek bilimsel araştırmalara yön vermeye devam etmekte ve yükseköğretimde genç Türkologların yetiştirilmesinde verimli bir şekilde kullanılmaktadır. Anısı ebediyen yaşayacaktır. Ruhu şad olsun!

BİBLİYOGRAFYA

- “Acı Kayıp: Türkolog Fuat Ganiyev Vefat Etti”, <http://tatarturk.com/aci-kayip-turkolog-fuat-ganiyev-vefat-etti/> (10.09.2016)
- “Ganiyev Fuat Aşrafoviç”, <http://www.tataroved.ru/nauka/centers/ijali/otdel2/zavo/> (10.09.2016)
- “Ganiyev Fuat Aşrafoviç”, *Tatarskiy entsiklopedičeskiy slovar*, Kazan: İnstitut tatarskoy entsiklopedii AN RT, 1999, s. 138.
- “Mâşhür galim Fuat Ganiyev wafat”, <https://www.vatantat.ru/index.php?pn=1473> (10.09.2016)
- “Mâşhür tatar galimé Fuat Aşraf ulı Ganiyev wafat”, <http://magarif-uku.ru/meshhur-tatar-galime-fuat-eshraf-uly-gan/> (10.09.2016)
- “Prof. Dr. Fuat A. Ganiyev Vefat Etti”,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=642&Itemid=75 (10.09.2016)
- “Tatar galimé Foat Ganiyev wafat”, <http://intertat.ru/tt/yanalyklar/item/54753-tatar-galime-foat-ganiev-vafat.html> (10.09.2016)
- “Tél galimé Foat Ganiyev wafat”, <http://www.azatliq.org/a/27578974.html> (10.09.2016)
- Yusupov, Rüzal, “Neuyemnost’ – kaçestvo nastoyaşçego uçenogo”, *Respublika Tatarstan*, Sa. 156, 5 Ağustos 2005. <http://tatpin.ru/karta.php?t=0&id=45> (10.09.2016)